

Što sve može lutka u predškolskom odgoju i obrazovanju

Minković, Rea

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:190368>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Rea Minković

ŠTO SVE MOŽE LUTKA U PREDŠKOLSKOM ODGOJU I
OBRAZOVANJU

Završni rad

Mentor rada:

Dr. sc. Maša Rimac Jurinović

Petrinja, kolovoz 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Rea Minković

ŠTO SVE MOŽE LUTKA U PREDŠKOLSKOM ODGOJU I
OBRAZOVANJU

Završni rad

Mentor rada:

Dr. sc. Maša Rimac Jurinović

Petrinja, kolovoz, 2023.

SADRŽAJ

SAŽETAK	
SUMMARY	
1. UVOD	1
2. LUTKA I LUTKARSTVO	3
2.1. <i>POVIJEST LUTKARSTVA</i>	5
2.2. <i>LUTKARSTVO U HRVATSKOJ</i>	6
3. VRSTE LUTAKA	8
3.1. <i>GINJOL</i>	9
3.2. <i>ZIJEVALICA</i>	10
3.3. <i>LUTKE SJENE</i>	11
3.4. <i>LUTKE NA ŠTAPU/JAJAVKA</i>	13
3.5. <i>MARIONETA</i>	14
3.6. <i>BUNRAKU–LUTKE</i>	15
3.7. <i>VELIKE ILI GIGANTSKE LUTKE</i>	16
3.8. <i>BAUHAUS LUTKA</i>	17
3.9. <i>LUTKA PERSONA/LUTKA OSOBA</i>	17
4. LUTKA U PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU	19
4.1. <i>KAKO SE SVE ODGOJITELJI MOGU KORISTITI S LUTKOM U VRTIĆU</i>	20
4.2. <i>LUTKA I ZADOVOLJAVANJE DJEČJIH POTREBA</i>	23
4.3. <i>LUTKA I POTICANJE DJEČJE POZITIVNE SLIKE O SEBI</i>	24
4.4. <i>LUTKA I POTICANJE DJEČJE SAMOSTALNOSTI</i>	25
4.5. <i>LUTKA I POTICANJE SOCIJALNE KOMPETENCIJE DJETETA</i>	26
4.6. <i>LUTKA I POTICANJE DJEČJEG STVARALAŠTVA</i>	28
5. ZAKLJUČAK	31
6. LITERATURA	32

SAŽETAK

Tema rada je *Što sve može lutka u predškolskom odgoju i obrazovanju*. Cilj je prikazati na koje se sve načine odgojitelji mogu služiti s lutkom. Kako bi se djeci olakšalo učenje i kako bi proces odgajanja djece u predškolskim ustanovama bio što kvalitetniji. Djeca koriste kreativne ideje i imaginaciju dok se igraju sa svojim lutkama u bogatom svijetu lutaka. Lutke se u vrtićima mogu koristiti na različite načine kako bi podržale razvoj djece i unaprijedile njihove vještine. U ovome radu dat će se pregled mogućnosti uporabe lutke u neposrednom odgojno-obrazovnome radu u vrtiću. Važno je napomenuti da se načini primjene lutaka u vrtićima mogu razlikovati s obzirom na različite pedagoške pristupe i individualne potrebe djece. Kako je iz pregleda u ovome radu razvidno, lutke su svestran i dobrodošao suradnik koji može podržati različite aspekte dječjeg razvoja i učenja. Stoga, zaključno, možemo tvrditi kako bi se lutke češće trebale uključivati u odgojno-obrazovni rad s djecom u predškolskim ustanovama.

Ključne riječi: lutka, lutkarstvo, odgojitelj, dijete, odgoj

SUMMARY

The topic of this final thesis is *How puppet can be used in preschool education*. The goal is to demonstrate the various ways kindergarten teachers can use a puppet to facilitate children's learning and to enhance the quality of the childcare process in preschool institutions. Children utilize creative ideas and imagination while playing with their puppets in the rich world of dolls. Puppets can be used in kindergartens in diverse ways to support children's development and improve their skills. This paper will provide an overview of the possibilities of using dolls in direct educational work in kindergartens. It's important to note that the ways puppets are employed in kindergartens can vary based on different pedagogical approaches and individual children's needs. As evident from the overview in this paper, puppets are versatile and welcome partners that can support various aspects of child development and learning. Therefore, in conclusion, we can argue that puppets should be more frequently incorporated into educational work with children in preschool institutions.

Key words: puppet, puppetry, kindergarten teacher, child, upbringing

1. UVOD

U suvremenom predškolskom odgoju i obrazovanju, lutka se ističe kao izuzetno vrijedan pedagoški alat. Lutkarstvo, kao vještina stvaranja i animacije lutaka, dobiva poseban značaj u kontekstu vrtića. Lutka postaje posrednik između djece i svijeta oko njih, potičući maštovitu igru, razvoj komunikacijskih vještina te emocionalnu i socijalnu inteligenciju. Kroz proces kreiranja i upravljanja lutkom, djeca razvijaju kreativnost, samopouzdanje te razumijevanje kompleksne društvene dinamike.

Rad se sastoji od pet poglavlja. U poglavlju *Lutka i lutkarstvo* dat ću pregled pojma lutke i njenu važnost u lutkarstvu te različite definicije lutkarstva. Poglavlje *Lutka i lutkarstvo* sastoji se od dva potpoglavlja: *Povijest lutkarstva* i *Lutkarstvo u Hrvatskoj*. Lutkarstvo je grana umjetnosti bogate povijesti kako u cijelom svijetu tako i u Hrvatskoj. Različite definicije lutkarstva hrvatskih i stranih autora temelj su razumijevanja povijesti i evolucije lutaka kao oblika umjetnosti i pedagoškog alata. Nakon predstavljanja lutkarstva u raznim zemljama svijeta, lutkarstvo u Hrvatskoj fokusira se na lokalni kontekst, prikazujući doprinos Hrvatske lutkarskoj tradiciji i njenoj prisutnosti u kulturi. U poglavlju *Vrste lutaka* predstaviti ću podjelu lutaka autorice Županić Beniće iz 2019. godine, uz opis izgleda svake lutke autoričinoj podjeli nadodati ću lutku persona s obzirom da je njena pojava u lutkarstvu relativno nova i meni zanimljiva. Sljedeće poglavlje *Lutka u predškolskom odgoju i obrazovanju* sastoji se od šest potpoglavlja *Kako se sve odgojitelji mogu koristiti s lutkom u vrtiću*, *Lutka i zadovoljavanje dječjih potreba*, *Lutka i poticanje dječje pozitivne slike o sebi*, *Lutka i poticanje dječje samostalnosti*, *Lutka i poticanje socijalne kompetencije djeteta*, *Lutka i poticanje dječjeg stvaralaštva*, potpoglavlja su podjela autorice Županić Beniće iz 2019. godine. Lutka u predškolskom kurikulumu igra ključnu ulogu poticanja kreativnosti, socijalnih vještina i emocionalnog razvoja djece kroz interaktivno učenje. Lutka može zadovoljiti emocionalne, mentalne i društvene potrebe djece u različitim fazama razvoja, interakcija s lutkama također može doprinijeti razvijanju samopouzdanja. Kada govorimo o tome kako lutka potiče dijete na samostalnost, govorimo o tome da postoji puno načina na koje je lutke mogu poticati, donoseći osjećaj odgovornosti i autonomije. One također potiču na socijalne kompetencije, surađivanje, komuniciranje i rješavanje problema. Lutka u poticanju dječjeg stvaralaštva razvija kreativni potencijal djece koji se kroz igru s lutkama može razvijati, potičući maštovitost i inovativnost. Svaki od naslova i podnaslova koji slijedi čini bitan dio teorije o ulozi lutke u predškolskom

odgoju i obrazovanju. Posljednja su dva poglavlja *Zaključak* u kojem sažimam uvide dobivene pisanjem ranijih poglavlja i *Literatura*.

Tijekom prakse primijetila sam da korištenje lutke pozitivno utječe na djecu te da su lutke iznimno moćan alat u radu s njima. Uviđam potrebu za većim naglaskom na ulogu lutaka u predškolskim ustanovama i nadam se da je moj doprinos ojačao tu perspektivu.

2. LUTKA I LUTKARSTVO

Kako kaže svestrani stvaratelj i ravnatelj Zadarskoga kazališta lutaka „Sva djeca nose naklonost i ljubav prema lutki. Lutka je element njihove igre, lutka je biće njihova svijeta, sudionik i sugovornik, njihov drugi, mali, često hrabriji i odvažniji „ja“. Lutka je, k tome, i element suvremene umjetnosti svjesne svojih osobitih istina, pravila i obaveza. Lutka je, k tome, i element suvremene umjetnosti svjesne svojih osobitih neistina, rušenja pravila i ukidanja obaveza. Lutka je istovremeno i produkt umjetnosti. Iz mrtve materije lutkar (kreator lutke i njezin animator) stvara sliku života, viziju svijeta u potpunosti samosvojnu, na novi način postojeću i ostvarenu uz pomoć nove obduhovljene/animirane materije. Lutka živi u mašti i od mašte svojih (uvijek malih) gledalaca.“ (Paljetak, 2007, str. 60.). U ovom citatu, Paljetak istražuje različite dimenzije i značaje lutke u dječjem svijetu i umjetnosti. Lutka ima različite uloge i značenja: pruža djeci mogućnost igre, postaje sudionik njihove maštovite stvarnosti te često predstavlja hrabriju ili odvažniju verziju njih samih. Lutka također dobiva važnost u suvremenoj umjetnosti jer se kreira i animira, prenoseći svojim stvarateljima i gledateljima razne istine, pravila i obveze. Lutka predstavlja i područje umjetničke slobode, gdje se mogu istraživati neistine, rušenje pravila i oslobađanje od obaveza. Kroz proces stvaranja, lutkar daje život materiji, stvarajući novu samosvojnu stvarnost koja živi u mašti gledatelja, posebno djece.

Lutka je glavno izražajno sredstvo u lutkarstvu, a lutkar ju animira pokretima i govorom. Ona kao pojam ima puno značenja i naziva, zovemo ju igračkom kada se radi o dječjoj igri, a može biti modna, plastična i porculanska. Pokret lutki u lutkarstvu daje karakter i smisao. Svaka vrsta lutke ima svoje jedinstvene karakteristike i mogućnosti, što omogućuje lutkarima da stvore raznovrsne i zanimljive predstave koje oživljavaju na pozornici. Lutke su ključni element u lutkarstvu, jer su one te koje oživljavaju na pozornici i prenose priče i emocije publici.

One se koriste za izražavanje ideja, prenošenje poruka i stvaranje magičnih trenutaka. Izrada lutaka zahtijeva posebnu vještinu i pažnju prema detaljima, kako bi se stvorile autentične i karakteristične lutke za svaku predstavu. Mogu biti napravljene iz raznih materijala (drvo, tkanina, papir, guma ili kombinacija više materijala). Svaki materijal ima svoje prednosti i omogućuje lutkaru da postigne određeni izgled i pokretljivost lutke.

Izrada lutaka može biti vrlo kreativan proces koji uključuje oblikovanje tijela, izrađivanje glave, ruku, nogu i ostalih dijelova, te dekoriranje lutke bojama, tkaninama i drugim elementima. Važno je da lutka ima izražajan i karizmatičan izgled koji će privući pažnju gledatelja. Lutke

mogu imati izrađena lica s detaljno oslikanim izrazima, ili se mogu koristiti neutralne maske kako bi se naglasila ekspresija pokreta.

Pokreti lutaka su također ključni za prikazivanje različitih emocija i radnji. Lutkar koristi svoje vještine manipulacije kako bi stvorio uvjerljive i fluidne pokrete lutke. U lutkarstvu, lutkar postaje "glas" lutke. On ili ona koristi svoj glas, pokrete i izraze lica kako bi oživjeli likove koje lutke predstavljaju. Lutkar je kreativni umjetnik koji stvara svijet lutke na pozornici i ima ulogu da prenese priču publici na izuzetno zanimljiv način. Lutke imaju moć da dodirnu srca ljudi, izazovu smijeh, suze ili razmišljanje. One mogu predstaviti širok spektar likova, od smiješnih i razigranih, do ozbiljnih i dubokih. Kako je iz ovog kratkog predstavljanja lutke vidljivo, lutka može biti sve i može imati puno uloga – u pedagoškome radu s djecom i u umjetnosti. Upravo ću se s tim temama baviti u nastavku rada, a započet ću upravo s umjetnošću.

Važno je istaknuti kako je lutkarstvo “umjetnost koja koristi lutke kao sredstva izražavanja, stvarajući iluziju života i omogućavajući lutkama da komuniciraju s publikom.” (Jurkowski, 1979) Lutkarstvo ima sposobnost stvoriti posebnu vrstu veze između lutaka i publike. Publika može razviti emocionalnu povezanost s lutkama i doživjeti predstavljene priče na jedinstven način. Štoviše, lutkarstvo kao umjetnost omogućuje umjetnicima da izraze složene ideje i svjetonazore pa se tako u lutkarskim predstavama bavimo, upotrebljavajući i razumijevajući metafore i simbole, društvenim, političkim, moralnim ili filozofskim idejama. Vještina lutkara, estetika lutaka i priča koja se izvodi stvara jedinstvenu umjetničku formu koja osvaja maštu i srca publike. Lutkarstvo je dinamična i interaktivna umjetnost koja spaja svijet stvarnosti i fantazije te pruža nevjerojatne mogućnosti za izražavanje i komunikaciju. Upravo zbog višeslojnosti koju lutkarstvo kao umjetnost nudi, mnoštvo je i definicija lutkarstva. Ja ću u nastavku rada predstaviti nekoliko posebno zanimljivih te ih nakon toga usporediti i analizirati.

Bass (1998) kaže: “Lutkarstvo je umjetnost koja uključuje stvaranje, oblikovanje i manipulaciju lutkama kako bi se prenijele priče i ideje, koristeći se kombinacijom pokreta, glasa, glazbe i svjetla.”

Nadalje, Burkett (2006): “Lutkarstvo je umjetnost koja stvara iluziju života putem lutaka, omogućavajući nam da se povežemo s njima na emocionalnoj razini i da putujemo kroz njihove priče.”

Francis (2013) piše: “Lutkarstvo je oblik izvedbene umjetnosti koji koristi lutke kao medij za stvaranje kazališnih predstava, kombinirajući pripovijedanje, glumu, glazbu i tehniku manipulacije lutkama.”

Županić Benić (2019) piše: “Lutkarstvo je umjetnost lutke i umjetnost lutkara.“

Sve navedene definicije lutkarstva dijele zajedničke temeljne elemente, ali se istovremeno i razlikuju u naglascima i fokusima. Zajednički aspekti definicija su ti što sve definicije ističu da lutkarstvo koristi lutke kao sredstvo izražavanja i stvaranja umjetnosti. Svaka definicija naglašava da lutkarstvo stvara iluziju života lutaka, sve definicije spominju interakciju i komunikaciju lutaka s publikom te prepoznaju da lutkarstvo prenosi priče i ideje.

Različito je to što Jurkowski (1979) naglašava korist od lutaka kao sredstva izražavanja, fokusirajući se na stvaranje iluzije života i komunikaciju lutaka s publikom. Definicija Bassa (1998) naglašava stvaranje, oblikovanje i manipulaciju lutkama, s naglaskom na prenošenje priča i ideja te korištenje kombinacije pokreta, glasa, glazbe i svjetla. Burkett (2006) ističe stvaranje iluzije života lutaka, naglašavajući emocionalnu povezanost s lutkama i putovanje kroz njihove priče. Francis (2013) naglašava da lutkarstvo koristi lutke kao medij za stvaranje kazališnih predstava, kombinirajući pripovijedanje, glumu, glazbu i tehniku manipulacije lutkama.

Unatoč tim razlikama u naglascima, sve definicije prepoznaju lutkarstvo kao oblik izvedbene umjetnosti koji koristi lutke za stvaranje i prenošenje priča, kao i za stvaranje emocionalne povezanosti s publikom.

2.1. POVIJEST LUTKARSTVA

Prema Pokrivki (1985) povijest lutkarstva i njegovih početaka potiču iz najstarije civilizacije. Prema istoj autorici (1985) kroz stoljeća, lutkarstvo je našlo svoje mjesto na Dalekom istoku, gdje je imalo idealne uvjete za neometani razvoj. Kako Pokrivka nalaže, lutkarstvo je u Europu stiglo kao intrigantna i egzotična novina, ponegdje čak kao konkurencija živom kazalištu. Prema Pokrivki (1985) prve lutke koje su se pojavile bile su u Indiji, a zatim su se proširile prema Kini, Japanu, Egiptu i staroj Grčkoj. Lutke su bile izuzetno popularne, mnogi su poznati umjetnici kasnije posvetili djela lutkama ili imali vlastito lutkarsko kazalište, kao što su Andersen, Byron, Goethe, Goldoni, Haydn i Pirandello, te su se kroz povijest lutke proširile cijelom Europom iz Rima, a u 16. i 17. stoljeću, lutkarstvo je u Europi sve više napredovalo, no uglavnom je bilo fokusirano na marionete (Pokrivka, 1985).

Pokrivka (1985) piše kako se početkom 20. stoljeća, razvio novi pravac - kazalište lutaka, prilagođeno posebnoj dječjoj publici, zaostajalo za kazalištem sa živim glumcima te je moralo tražiti velike dramatičare, glumce, umjetnike i muzičare kako bi privuklo i odrasle gledatelje. Tako se dramaturgija lutkarskog kazališta počela bitno razlikovati od dramaturgije živog kazališta, jer lutke su prestale biti vjerne kopije likova, postajući simboli. (Pokrivka, 1985)

Kroflin (2011), s druge strane, napominje kako su već u 19. stoljeća poznate lutkarske predstave. Navodi da se ideja o kazalištu lutaka dobiva u drugoj polovici 20. stoljeća. Kroflin (2011) navodi kako Charles Magnin – pisac prve povijesti europskog lutkarstva, 1852. godine porijeklo lutke vidi u totemima, idolima, kipovima... Navodi da je lutka u azijskim zemljama imala religijsku ulogu, a u Europi je stoljećima na vidjelo dolazio lutkin potencijal za grotesku. Kroflin navodi poznate tradicionalne lutkarske likove koji su omiljeni u narodu, to su: engleski Punch, talijanski Pulcinella, ruski Petruška, nizozemski Jan Klaassen... zabavljali su publiku, a u isto vrijeme širili vijesti, budili nacionalnu svijest te iskazivali društvenu kritiku. Lutka je govorila ono što čovjek nije smio reći. (Kroflin, 2011)

Kako je iz ovog kratkog povijesnog pregleda jasno, ljepota lutke i njeno oživljavanje može zadržati čovjeka da se godinama posveti tom poslu, čak i kad o tome prije nije ni razmišljao. A lutke i lutkarstvo imaju svoju dugu tradiciju i u Hrvatskoj te će upravo o tome više riječi biti u nastavku.

2.2. LUTKARSTVO U HRVATSKOJ

Nakon svjetske povijesti lutkarstva, dat ću kratki pregled lutkarstva u Hrvatskoj. Prema Fiamengu (1998) kod nas postoji lutkarstvo koje djeluje u pet lutkarskih kazališta i ima dugu tradiciju koja seže pola stoljeća unazad. Kako isti autor (1998) navodi, prvo lutkarsko kazalište osnovano je u Splitu 1945. godine, a u idućih petnaestak godina osnovana su i lutkarska kazališta u Osijeku (1947.), Zagrebu (1948.), Rijeci (1950.) i Zadru (1952.), iako se pojava lutke na sceni u Hrvatskoj može pratiti od početka 20. stoljeća, povijest lutkarstva je starija.

Sustavan i cjelovit pregled lutkarstva u Hrvatskoj dan je u knjizi "Hrvatsko lutkarstvo" izdanoj 2005. godine. Riječ je o vrijednom radu koji je Hrvatski centar UNIMA pokrenuo povodom 50. obljetnice profesionalne lutkarske umjetnosti u Hrvatskoj. Ova monografija je tiskana na hrvatskom i engleskom jeziku, koja daje detaljan uvid u povijest, razvoj i dostignuća hrvatskog lutkarstva. Ističe se ne samo pet profesionalnih lutkarskih trupa, već se prepoznaje važnost i

doprinos lutkarskih predstava izvan institucija i festivala poput Zagrebačkog međunarodnog PIF-a, nacionalnog SLUK-a i lutkarske sekcije Međunarodnog dječjeg festivala Šibenik.

Kako je iz knjige vidljivo u počecima su mnogi lutkari bili samouki i zaneseni ljubavi prema djeci i lutkama, razvijajući lutkarstvo kao svoju osobitu poetiku. Osnivani su ansambli i kazališta, a čak su i dramski teatri i glumci počeli surađivati s lutkama, a hrvatska književnost za djecu, posebno bajke Ivane Brlić Mažuranić, bila je inspiracija za lutkarske umjetnike od samih početaka, a ta inspiracija i danas živi, što se očituje u bogatoj hrvatskoj lutkarskoj literaturi (Fiamengo, 1998). Knjiga se detaljno bavi splitskim, zagrebačkim, osječkim i riječkim kazalištem lutaka, a Abdulah Seferović piše o zadarskom lutkarstvu. Svatko od ovih ansambala razvio je svoj vlastiti identitet, umjetnički svjetonazor i privukao vjernu publiku, kako dječju, tako i odraslu. Osim profesionalnih kazališta, knjiga pruža i uvid u lutkarske napore izvan institucija. Livija Kroflin posebno ističe značajne predstave koje su zaživjele izvan lutkarskih kazališta, kao i važne pojedince koji su doprinijeli tom segmentu lutkarstva. Festivali poput PIF-a, SLUK-a i MDF-a također su bitni pokretači i reprezentativni trenuci za hrvatsko lutkarstvo.

Sveukupno, knjiga "Hrvatsko lutkarstvo" donosi cjelovit uvid u povijest i raznolikost hrvatskog lutkarstva, te predstavlja važan izvor informacija i inspiraciju za daljnja istraživanja ovog specifičnog izraza umjetnosti na našim prostorima.

3. VRSTE LUTAKA

Kao i s definicijama lutkarstva, mnoštvo je i podjela lutaka. Ja ću se fokusirati na podjele hrvatskih autorica. Pokrivka (1985) razlikuje dvije osnovne skupine lutaka: marionete i ručne lutke. Ručne lutke dijeli na: ginjol lutke, mimičke, plošne, lutke na prstima itd. Za lutke sjena ističe da su specifičan oblik scenskih lutaka. Također postoje i lutke trikovi, bunraku lutke i gigantske lutke. Pokrivka (1985) ručne lutke i marionete dijeli prema tehnikama manipulacije i načinima kojima se postižu pokreti i izražavanje kod tih vrsta lutaka.

Kroflin (2020) dijeli lutke na tri načina: prema položaju animatora, načinu upravljanja i obliku lutke. Ista autorica (2020) prema položaju animatora u odnosu na lutke dijeli na: iznad lutke, ispod lutke, iza lutke ili sa strane. Prema Kroflin (2020) podjela lutaka prema načinu upravljanja može biti: izravna ili direktna, neizravna ili indirektna i kombinirana. Kroflin (2020) lutke prema volumenu dijeli na: plošne i punog volumena, stoga daje podjelu lutaka kako bi istaknula različite tehnike i pristupe koji se koriste u svijetu lutkarstva te kako bi omogućila čitateljima da bolje razumiju raznolikost i složenost lutkarskih izvedbi. Ista autorica (2020) objašnjava kako se animator nalazi ispod lutke kod ginjola i štapne lutke, u marioneta animator je iznad lutke, a kod je stolnih lutaka animator iza lutke ili sa strane. Kroflin (2020) izravnu animaciju objašnjava na primjerima ginjola, prstne lutke i zijevalice tako što ističe da su to lutke koje idu izravno na animatorovu ruku, dok kod štapnih lutaka impuls ide kroz štap, a kod marioneta kroz konac, što je neizravna animacija, a kao primjer kombinirane metode kontrole daje zijevalicu i jajavku. Ista autorica (2020) ističe kako su lutke najčešće punog volumena, a spominje lutke na štapu koje uz stolne lutke jedine mogu biti plošne.

Županić Benić (2019) dijeli lutke na: ginjol, zijevalice, lutke sjene, javajke, marionete i ostale vrste lutaka (bunraku-lutke, velike ili gigantske lutke, Bauhaus lutka). Županić Benić (2019) koristi ovu podjelu kako bi prikazala različite stilove i tehnike lutkarske umjetnosti, prikazujući raznolikost i specifičnost svake kategorije. Njena detaljna podjela omogućava bolje razumijevanje različitih načina izvođenja i karakteristika lutkarskih predstava.

Postoje različite klasifikacije lutaka prema različitim autorima. Sve tri navedene podjele bave se klasifikacijom lutaka prema različitim tehnikama, oblicima i načinima manipulacije. Glavna sličnost među autoricama je naglasak na različitim tehnikama i oblicima lutaka, kao i njihovim varijacijama. Ipak, detalji i kategorizacije variraju ovisno o autoru, tako da su njihove podjele i naglasci različiti.

Pokrivka (1985) se fokusira se na podjelu između marioneta i ručnih lutaka te dalje kategorizira ručne lutke prema različitim varijacijama kao što su ginjol lutke, mimičke, plošne lutke i druge. Lutke sjena su također posebno naglašene. Kroflin (2020) svoju podjelu temelji na položaju animatora u odnosu na lutke, načinu upravljanja i obliku lutke. Također ističe različite tehnike upravljanja, kao što su izravna i neizravna manipulacija. Županić Benić (2019) dijeli lutke na različite vrste kao što su ginjol, zijevalice, lutke sjene, marionete, te spominje i druge specifične vrste kao što su bunraku-lutke, velike ili gigantske lutke te Bauhaus lutka. Kroflin se može smatrati posebnom zbog svoje originalnosti u pristupu i klasifikaciji lutkarske umjetnosti. Njena podjela i tumačenje lutaka mogu se razlikovati od drugih autora i njihovih podjela, što doprinosi širem spektru perspektiva i razumijevanju lutkarske kreativnosti. U osnovi, sve tri podjele prepoznaju različite aspekte lutkarske umjetnosti, ali koriste različite kategorije i akcente kako bi bolje predstavile raznolikost i kompleksnost lutkarskih tehnika i izvedbi.

U ovome radu predstaviti ću podjelu lutaka prema Županić Benić (2019) iz njene knjige *Lutkarstvo i dijete* zato što smatram da je njena podjela dobro predstavljena i objašnjena te prilagođena početnicima.

3.1. GINJOL

Ginjol je ručna lutka, navlači se na ruku kao rukavica, a aktivira se pomicanjem prstiju i rotiranjem šake i podlaktice. Štoviše, poput produžetka ruke je, kao da je dio nas samih, naglašava Županić Benić (2019). U nastavku autorica Županić Benić (2019) argumentira svoju tvrdnju: “Život ručne lutke na sceni ovisi o finim, ponekad minimalnim, ali za lutku važnim pokretima naših prstiju. Zbog te specifičnosti i jednostavnosti lutke, koja je zapravo prekrivena ruka, u djece je ta vrsta najradije prihvaćena jer je, kad je animiraju mogu u potpunosti kontrolirati i nesputano se uživjeti u lutkarsku igru.“

Ista autorica (2019) piše kako ručne lutke obično biramo kada lik puno priča ili želimo koristiti ruke lutke za držanje rekvizita, koriste se kada u priči ima puno likova koji se često mijenjaju, kada ima malo animatora i lako su za izvedbu u svakom prostoru. Početnici se mogu lako snalaziti s njima, a djeca ih obožavaju jer ih mogu lako animirati tijekom igre, pa tako jednostavne ručne lutke često nalazimo u školama, vrtićima i domovima Županić Benić (2019).

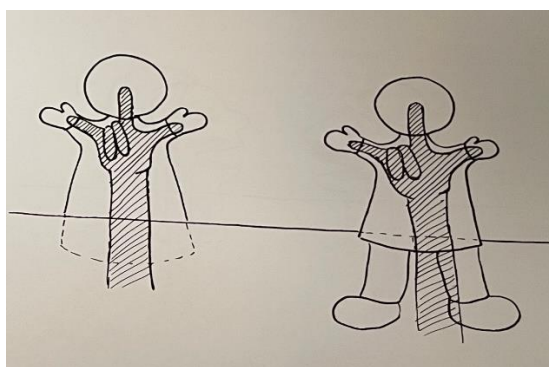
Što se anatomije ginjola tiče, sastoji se od tri elementa koje Županić Benić (2019) navodi: 1.) predimenzionirana glava, 2.) izražene ruke i 3.) tijelo, tj. haljinica koje prekriva ruku

animatora. Ginjol lutka može i ne mora imati noge, najčešće ih nema, a po potrebi se mogu dodati na tijelo da slobodno vise.

Glava se sastoji od istaknutih očiju, velikog nosa i usta. Karakter ginjola je izražen kako bi publici odmah bio vizualno prepoznatljiv.

Ruke ginjol lutke imaju rukave od haljina na koje su pričvršćeni veliki dlanovi. Sa takvim uvećanim dlanovima lutka može primiti i do tri puta veći rekvizit od nje.

Kostim predstavlja trup koji ima ruke i ponekad noge. Treba biti jednostavan da lutkino lice i ruke budu u centru pažnje. Duljina kostima mora biti dovoljna da prekrije animatorovu ruku.

Slika 1 Ginjol lutka (Županić Benić, M., 2019, 11. str.)

3.2. ZIJEVALICA

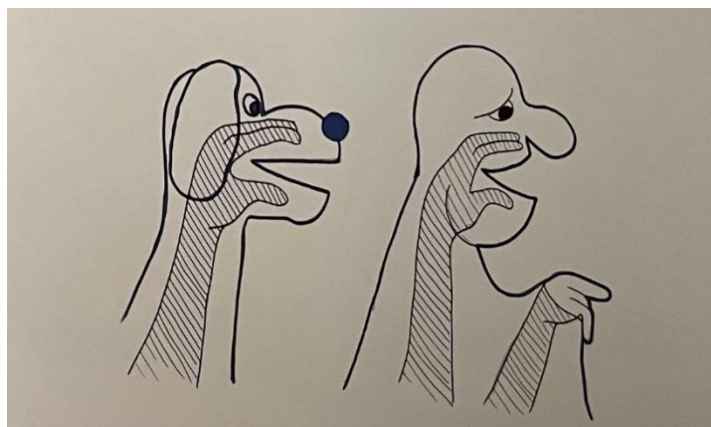
Prema Županić Benić (2019) zijevalica je ručna lutka, slična ginjolu, koja se pokreće povlačenjem ruke ali je za razliku od ginjola posebna po tome što prsti animatora mogu otvarati i zatvarati lutkina usta, koristi se kada je kod lika najizraženiji govor ili pjesma. Ista autorica (2019) navodi da zijevalice također imaju različite osobine ličnosti, prikazuju ljudske likove, životinje i zamišljena bića, a kod pokušaja oponašanja ljudi, zijevanje može uvelike doprinijeti facijalnim ekspresijama.

Zijevalice su jednostavne zato što mogu biti napravljene samo od čarape navučene na ruku s našivenim gumbima umjesto očiju, u pregibu između gornje i donje čeljusti nalazi utor između palca i kažiprsta ruke animatora (Županić Benić, 2019).

Glava zijevalice sastoji se kako piše Županić Benić (2019) od najistaknutijeg dijela lica, to su usta koja se mogu otvarati i zatvarati kako bi se dobio dojam da lutka zaista govori. Oči se

također mogu pomicati, lutka može gledati lijevo-desno, gore-dolje, zatvarati i otvarati kapke, a na glavi se može nalaziti kosa (Županić BeniĆ, 2019).

Tijelo zijevalice je trodimenzionalno, ima ruke i noge. Županić BeniĆ (2019) također navodi da trup kao i kod ginjola predstavlja haljina koja pokriva ruku animatora, piše da ukoliko zijevalica ima i ruke i noge koje se pomiču, njih trebaju pokretati dva animatora, jedan upravlja glavom i rukama, a drugi nogama.

Slika 2 Lutka zijevalica (Županić BeniĆ, M., 2019, 39. str.)

3.3. LUTKE SJENE

Županić BeniĆ (2019) navodi da je kretanje svojstvo sjene, ona prati sunce dok se kreće nebom, stoga je sjena vjerni pratilac svega postojanja na svijetu, koja se rađa izlaskom sunca i nestaje sa zalaskom, u promatraču budi nešto tajanstveno, neuhvatljivo, misteriozno. U kazalištu, lutke sjena prikazane su isključivo kao crna sjena, nikada kao objekti, ona kao predmet ne oponaša živa bića, već sjene živih bića ili predmeta (Županić BeniĆ, 2019).

Lutke sjene nisu samo predmeti napravljeni od kože, papira, drveta ili kartona, nego se mogu i kombinirati svi ti materijali zajedno, a postoje i lutke načinjene od dlanova ljudi koji se nalaze iza platna, to je najjednostavniji oblik tog lutkarskog izraza, oblik lutke dobiva se kombinacijom platna i svjetla (Županić BeniĆ, 2019).

Prema Županić BeniĆ (2019) lutke sjene su obično dvodimenzionalne, djeluju poput pokretnih slika pa su lake za pripovijedanje ili glazbu. Lutke sjene su prema Županić BeniĆ (2019) transparentne obojene figure ili neprozirne crne siluete, položaj tijela čovjeka može biti prikazan tako da su mu glava i noge prikazani iz profila, a tijelo *en face*, što znači s prednje

strane (Županić BeniĆ, 2019). Ista autorica (2019) govori da je to nelogičan položaj tijela ali da ne sputava lutku u njezinom kretanju ispred platna. Županić BeniĆ (2019) navodi da su takve lutke bile napravljene od kože magarca, ovce ili svinje koja se istanjuje i postaje prozirna, zatim se bojala i brusile su se rupice kroz koje je prodirala svjetlost.

Tijelo lutke sjene kontrolira se sa žicom koja treba biti čvrsta kako bi podnijela težinu cijele lutke. Postoji nekoliko načina na koje se ona može pričvrstiti (Županić BeniĆ, 2019):

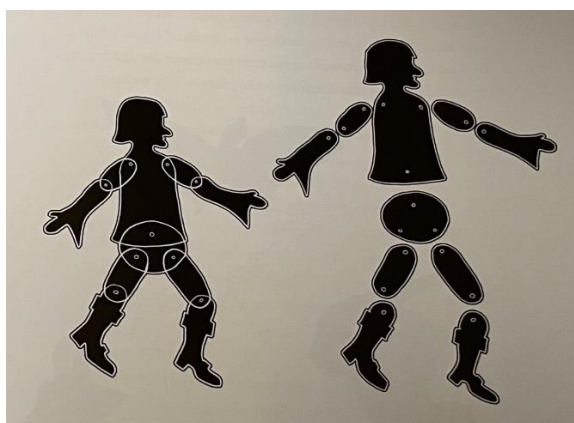
1. Vodilica završava drvenom hvataljkom. Drvena hvataljka pristaje u ruku animatora dok lutkar pokreće druge likove, ta lutka neko vrijeme ostaje statična.
2. Jednostavne lutke sadrže samo jednu kontrolnu žicu koja je glavna.
3. Složene lutke sjene imaju vodilicu koja je pričvršćena za glavu i prolazi kroz jednu nogu, a druga je noga pričvršćena, pa se pri pomicanju lutke njše što izgleda poput hoda.

Glava se pomiče vodilicom koja je pričvršćena na nju. To je najčešći način kako navodi Županić BeniĆ (2019), a postoji i složeniji oblik, glavna žica pričvršćena je na tijelo, a druga žica na glavu, tako lutka otvara i zatvara usta.

Ruke mogu imati vodilice i ne moraju. One mogu biti pričvršćene za trup i same se pomicati kod pokreta bez vodilica, a mogu imati i vodilicu koja je pričvršćena na dlan.

Noge se najčešće kreću slobodno, međutim ukoliko je potrebno mogu sadržavati vodilice.

Vodilice su najčešće čvrste žice, ali mogu biti i napravljene od tankih drvenih štapova ili štapova bambusa te žice starog kišobrana.

Slika 3 Lutka sjene (Županić BeniĆ, M., 2019, 57. str.)

Slika 4 Ruke kao sjene (Županić BeniĆ, M., 2019, 58. str.)

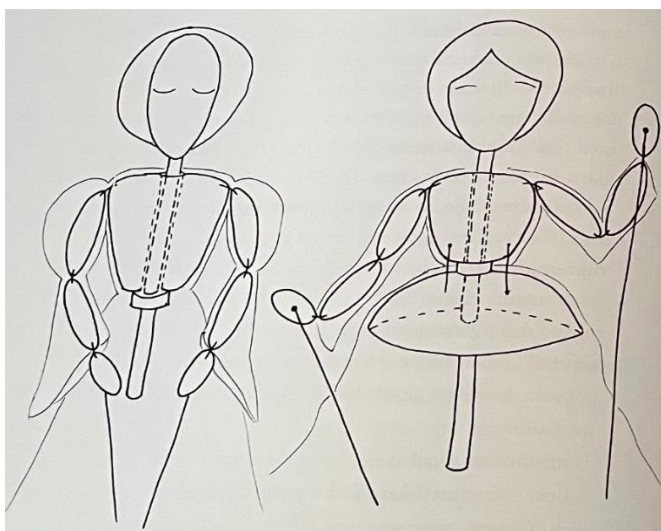
3.4. LUTKE NA ŠTAPU/JAJAVKA

Županić Benić (2019) pod pojmom lutke na štapu podrazumijeva sve lutke koje se pokreću uz pomoć štapa i uz pomoć žice. Jajavka je prema Županić Benić (2019) vrsta lutke na štapu, trodimenzionalna je i sastoji se od tijela, štapa koji prolazi kroz tijelo i pokreće glavu te žica koje pokreću ruke.

Tijelo se sastoji od trodimenzionalne glave, trupa i pokretljivih ruku. Županić Benić (2019) objašnjava da je donji dio tijela jajavke sukinja koja pokriva ruku animatora. Suknju imaju i muški i ženski likovi. Ramena, ruke i trup čine zasebnu cjelinu koja je izdvojena od glave, glavu drži štap i pokreće, ostale dijelove drži drveni elipsoidni dio koje predstavlja ramena kako objašnjava Županić Benić (2019).

Glava jajavke je pokretljiva govori Županić Benić (2019) zato što s donje strane ima udubinu kroz koju štap prolazi, štap ima rupu kroz koju prolazi žica i tom se žicom kontrolira glava.

Kostim jajavke poznat je po bogatom, vrlo nakićenom stilu, kao i različitim frizurama i pokrivalima za glavu (Županić Benić, 2019).

Slika 4 Jajavka (Županić Benić, M., 2019, 76. str.)

3.5. MARIONETA

Županić Benić (2019) marionetu opisuje kao lutku na štapu koju pokreću konci, naglašava da je zbog posebne izrade i animacije najzahtjevnija od svih lutaka i najsloženija od svih lutkarskih formi. Sastoji se od pokretnih udova, konca i kontrolnog mehanizma križnog oblika.

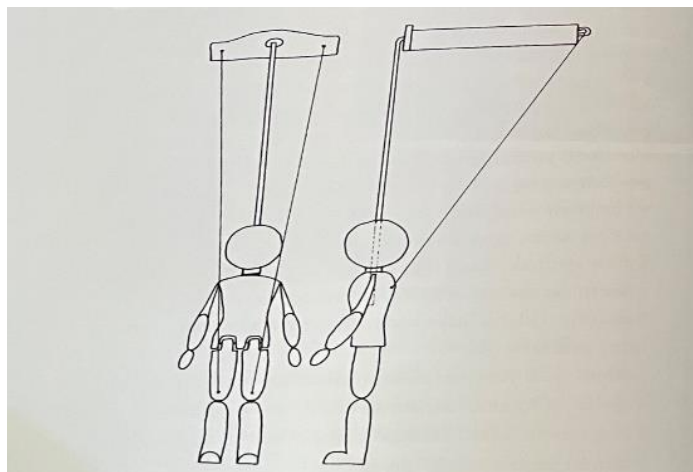
Tijelo možemo podijeliti prema Županić Benić (2019) u tri osnovna koraka:

1. Umjetnički (likovna i kazališna stilizacija lutke)
2. Pokret lutke ili kreacija trik-mehanizama
3. Mehanička kreacija komponenti lutke

Autorica Županić Benić (2019) piše kako umjetnički stil lutke znači da nije doslovna replika ljudskog bića ali iz njenog lica možemo prepoznati neke osnovne karakterne crte čim je vidimo. Ista autorica (2019) navodi da čovjek ima različite izraze lica prema raspoloženju, a lutka predstavlja samo jednu osobinu, isto tako, odjeća lutke također mora biti simbolična i često se samo po boji kostima može reći o kakvoj se lutki radi. Županić Benić (2029) također nalaže da je važno razumjeti simboliku boja, dok pokret lutke također treba biti stiliziran, prije svega mora biti ritmičan poput otkucaja srca, sami pokreti marionete su profinjeniji nego kod svih drugih lutaka, a u njezinom je slučaju stilizacija prednost, ona vrijedi i za govor koji mora biti primjeren liku. Prema Županić Benić (2019) kreacija mehanizma marionete određuje broj dijelova figure i oblik dijelova figure, tijela, vrste zglobova koji povezuju dijelove tijela i dodatne efekte koji se nalaze na lutki. Županić Benić (2019) navodi da što više pokretnih dijelova ima pričvršćenih na lutku to se spretnost pokreta poboljšava.

Konci marioneti „naređuju“ kako treba djelovati. Županić Benić (2019) ističe važnost čvrstih konaca jer postoje glavni konci, oni nose lutku, a postoje i konci koji kontroliraju pokret te konci za specijalne efekte, kao što su otvaranje i zatvaranje usta.

Kostim je detaljan i realističan, može pratiti određeni stil. Raskošan je, sa raskošnim frizurama i puno nakita.

Slika 5 Marioneta (Županić Benić, M., 2019, 98. str.)

3.6. BUNRAKU–LUTKE

Lutke su dobile ime po Uemuri Bunrakukenu, japanskom lutkaru. Prema Županić Benić (2019) bunraku-lutke sastoje se od glave, tijela, ruku i nogu, a navodi da je posebnost ovih lutaka u njihovom preciznom pokretanju glave i mimici. Prema istoj autorici (2019), lutke također mogu otvarati i zatvarati kapke, pomicati oči i obrve, otvarati i zatvarati usta...

Bunraku-lutku ne može pokretati samo jedna osoba, već tri lutkara: glavni animator upravlja glavom i trupom tako što svoji lijevu ruku stavlja u prorez na leđima odjeće i proteže konce koji se nalaze u unutrašnjosti trupa, dok desnom rukom kontrolira desnu ruku lutke, drugi animator pomiče samo lijevu ruku lutke, a treći noge (Županić Benić, 2019). Ista autorica (2019) navodi da se samo glavnom lutkaru vidi lice, a druga dva animatora odjevena su u crno.

Prema Županić Benić (2019) lutke mogu težiti i do 20 kilograma, jako su realistične, autentične i pune detalja.

Slika 6 Bunraku-lutke (Županić BeniĆ, M., 2019, 115. str.)

3.7. VELIKE ILI GIGANTSKE LUTKE

Prema Županić BeniĆ (2019) gigantska lutka nastaje odvajanjem maske od lica lutkara, lutkar skinutu masku stavlja na štap, maska lutkara se pretvara u lutku jer se odvaja od njegovog tijela. Gigantske lutke jedinstvene su po svojoj veličini, može ih pokretati jedan čovjek ili više ljudi ovisi koliko je lutka velika (Županić BeniĆ, 2019).

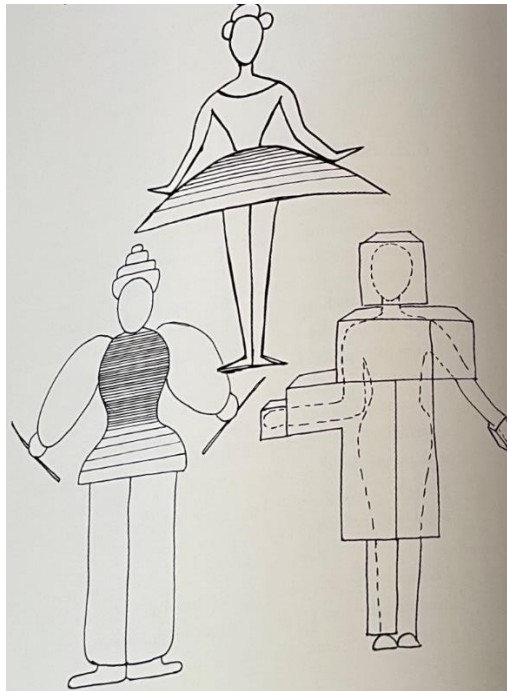
Velike ili gigantske lutke najčešće su vidljive na uličnim povorkama za vrijeme karnevala i specifično za njih je da one ne izvode predstavu nego se samo mogu pojaviti u njoj jer su njihov pokret, veličina i izgled jedini važni (Županić BeniĆ, 2019).

Slika 7 Velika ili gigantska lutka (Županić BeniĆ, M., 2019, 117. str.)

3.8. BAUHAUS LUTKA

Bauhaus je pravac u kojem se prvi puta pojavljuje zamisao da animator izgleda kao lutka. Županić Benić (2019) navodi da se ideja javila su *Ballettu* Oskara Schlemmera u Bauhausu, po čemu su lutke dobile ime. Županić Benić (2019) bauhaus lutke opisuje kao čovjeka zarobljenog u kostimu jer mu je omogućen samo jedan pokret, a čovjek se može vrtiti, pomicati ruku ili pomicati nogu.

Slika 8 Bauhaus lutka (Županić Benić, M., 2019, 120. str.)

3.9. LUTKA PERSONA/LUTKA OSOBA

Podjeli Županić Benić (2019) dodat ću Lutku osobu (eng. *Persona doll*) te je malo detaljnije opisati. Jedna od novijih i zanimljivijih lutki je lutka osoba o kojoj autorice Skopljak, Fabrio, Gotlin i Gašpar pišu u svom članku 2016. Lutka osoba, poznata i kao lutka s osobnošću, je alat koji se često koristi u vrtićima i ranom odgoju kako bi se promicala raznolikost, razumijevanje i poštovanje različitih kultura, običaja i osobnosti. Ova posebna vrsta lutke može biti učinkovito sredstvo za poticanje empatije, razvoja socijalnih vještina i jačanja emocionalne inteligencije kod djece. Skopljak i sur. (2016) izgledom i karakteristikama *Persona doll* opisuju kao najčešće izrađenu kao obična lutka, ali s posebnim naglaskom na različitost. Ona može predstavljati različite etničke skupine, boje kože, kose i oči, kao i različite fizičke sposobnosti. Svaka lutka

osoba ima svoje ime i karakteristike koje je čine jedinstvenom. Iste autorice navode kao glavni cilj korištenja *Persona doll* u vrtiću poticanje djece da razvijaju empatiju, razumijevanje i poštovanje prema drugima, bez obzira na njihove različitosti (Skopljak i sur. 2016). Kroz interakciju s ovim lutkama, djeca mogu razvijati svijest o raznolikosti i različitostima koje nas okružuju, kao i naučiti kako cijeniti i slaviti te razlike.

Kako sam ranije istaknula, u ovome radu bavit ću se i lutkarstvom kao umjetnošću, ali i lutkom u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Iz ovoga pregleda lutaka vidljivo je da su neke od njih svojom izradom i načinom animacije primjerenije za malu djecu. S obzirom da većina djece velik dio svog djetinjstva provede u predškolskim ustanovama, posebno je važno znati koje su lutke primjerene za rad s njima i na koje se sve načine lutka može koristiti u odgojno-obrazovno me radu.

4. LUTKA U PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU

Od malih nogu djeca razvijaju privrženost lutkama jer uživaju u igri kroz koju spontano oživljavaju nežive predmete, djeca pokušavaju razumjeti svijet i stvarati slike svijeta u kojem žive, oživljavaju predmete i igračke za koje zamišljaju da ih okružuju, na taj način ih mogu kontrolirati, propisivati pravila, pronalaziti rješenja, odnosno pronaći rezultat određene situacije ili problema koji ih se tiče (Županić Benić 2019 prema Majaron 2004). Ista autorica (2019) navodi da se sve odjednom promijeni kada dijete stavi lutku u ruke, počne pričati i pokušavati, pronaći sugovornika, sve se to događa bez scene, bez scenarija, bez publike, bez poticaja odraslih, samo kroz spontanost i igru.

Igračke i lutke imaju aktivnu ulogu u djetetovoj igri, što omogućuje normalan razvoj djeteta od samog početka, kada kroz igru otkriva svoju okolinu jer se lutka kao pojam ili objekt kazališne predstave može razumjeti kroz dječju igru, budući da između lutke i djeteta uvijek postoji igra bez koje je nemoguće sagledati predmet koji stvarno postoji u obliku lutke (Županić Benić 2019 prema Mrkšić 2006). Zato se prema istoj autorici (2019) u dječjoj igri krije izvorni element lutkarstva, a to znači davanje duše lutkarskim predmetima pokretom. Ista autorica (2019) navodi da u igri dijete uvijek zamišlja suputnika s kojim dijeli emocije, radosti i tuge te tako s njime šeta kroz imaginarne, maštarske svjetove, kroz životne avanture, u kojima ono odlučuje kako će se igrati u pojedinoj odabranoj situaciji, zato nije čudno što je kontakt djeteta s lutkom uvijek bolji nego s odgojiteljem ili roditeljem.

S obzirom na to da je lutka ono što razumije, takva je njena simbolika i jednostavnost, ona je uronjena u sadašnjosti, djelujući kroz pokret osobe koja joj je dala život, nema prošlost ni budućnost, te tako prenosi poruku koju dijete razumije, prenoseći je „jezikom igre“, pozivajući ga na igru. Djetetu nije potrebno ništa više da bi se otvorilo i vjerovalo lutki. Kada dijete počne pomicati svoju lutku ili igračku dodavanjem zvukova, kao da govori, postaje lutkar, ono istinski uranja u igru, u kojoj oživljava predmet u svojim rukama. Onog trenutka kada dijete stavi svoju lutku ispred sebe i počne je zvati i razgovarati s njom kao roditelj ili bilo koja odrasla osoba, tada ono postaje glumac.

Da je lutka u odgoju i obrazovanju djece u predškolskim ustanovama iznimno važna svjedoči i *Nacionalni kurikulum ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja* (2014).

Uključivanje lutke u pedagoški proces otvara različite puteve za kreativni pristup obrazovanju. Kroz svoje vizualne, slušne i taktilne karakteristike, lutka potiče djetetovu svijest o okruženju i

olakšava komunikaciju, verbalnu i neverbalnu, s odgojiteljima i vršnjacima. Ovaj pristup omogućava bogatiju interakciju i razmjenu ideja unutar obrazovnog okvira. Kroz različite oblike poticanja s lutkom poput igre lutkama, lutkarenja, pričanja s lutkama i učenja s lutkama, postizanje kurikularnih ciljeva postaje lakše, a istovremeno se umanjuje potreba za čestim direktivnim pristupom prema djeci (Ivon 2010 prema Renfro, 1982).

Nadalje, ista autorica (2010) navodi da se *Nacionalnim kurikulumom predškolskoga odgoja i obrazovanja* odgojitelje potiče na uporabu lutke u poticanju dječje mašte te jačanju razvoju kreativnosti te jačanju emocionalne i socijalne kompetencije, s obzirom na to da svaki vrtić ima svoj kurikulum po kojem radi, važno je da odgojitelji uz relevantnu slobodu kod osmišljavanja metoda i pristupa prate interese djece i prilagode upotrebu lutke kako bi podržali njihov cjelokupni razvoj.

S obzirom na to da je lutka u rukama odgojitelja i djece gotovo svemoguća, ova je tema intrigirala nekolicinu znanstvenika koji su ponudili usustavljivanje načina primjene lutke u neposrednom odgojno-obrazovnom radu. Kratki pregled mogućih podjela dat ću u sljedećem poglavlju, a nadopunit ću odabrani pregled stručnim i znanstvenim radovima koji opimjeruju tu podjelu.

4.1. KAKO SE SVE ODGOJITELJI MOGU KORISTITI S LUTKOM U VRTIĆU

Broggini (1995 prema Ivon 2013) pet načina korištenja lutke u predškolskoj ustanovi: 1.) lutka-skupina, 2.) lutka-sadržaj, 3.) lutka-područje, 4.) lutka-odgojni projekt, 5.) lutkarske igre scenskom lutkom. Autor svaki od načina pojašnjava pa navodi kako se lutka kao skupina koristi kao alat za poticanje komunikacije i suradnje među djecom. Štoviše, djeca mogu zajedno kreirati priče, dijaloge i situacije koristeći lutku kao posrednika (Broggini 1995 prema Ivon 2013). Lutka se koristi kao sadržaj kako bi se djeci približili određeni koncepti ili sadržaji, poput priče, brojeva ili boja, štoviše u interakciji s lutkom, djeca se mogu uključiti u učenje na interaktivan i zabavan način pa i u istraživanje različitih područja interesa i tematika (Broggini 1995 prema Ivon 2013). Na primjer, lutka može predstavljati liječnika, trgovca ili vatrogasca, potičući djecu da istraže različite uloge i stvaraju različite scenarije. Također, lutka se koristi se i za odgojni projekt kao dio dugotrajnijeg odgojnog projekta. Djeca mogu istraživati, planirati i provoditi različite aktivnosti povezane s lutkom tijekom dužeg vremenskog razdoblja

(Broggini 1995 prema Ivon 2013). U lutkarskim igrama scenskom lutkom, lutka se koristi kao dio lutkarske predstave. Djeca mogu razviti priču, scenografiju i izvesti predstavu koristeći scensku lutku (Broggini 1995 prema Ivon 2013). Ovaj način potiče kreativnost, maštovitost i razvoj scenskih vještina. Svaki od ovih načina korištenja lutke pruža djeci priliku da se kreativno izraze, razvijaju različite vještine te se uključe u učenje na zabavan i angažiran način.

Ovih pet načina upotrebe na određeni način proširuje Županić Benić (2019) prema Renfro i Hunt (1982) te navodi šest načina rada s lutkom u radu s djecom: 1.) izrada lutaka (s djecom) u kojoj djeca razvijaju kreativnost, fine motoričke vještine i maštovitost; 2.) spontana igra s lutkom u kojoj djeca s lutkama igraju igre koje sama osmišljavaju, a ova slobodna igra pomaže djeci razvijati emocionalnu i društvenu inteligenciju te kreativnost; 3.) pripovijedanje s lutkom u kojem djeca koriste lutke kako bi ispričala priče, a potiče se njihova jezična i narativna sposobnost te razvoj maštovitosti; 4.) razgovor s lutkom omogućava djeci ugodnije okruženje za izražavanje svojih osjećaja, razmišljanja i briga, a može poboljšati njihove komunikacijske vještine i emocionalno razumijevanje; 5.) priprema predstave i potiče suradnju, kreativnost i razvoj samopouzdanja kroz javni nastup i 6.) učenje i poučavanje s lutkom potiče interaktivno učenje i angažman djece. Kako je iz prve podjele vidljivo, fokus je na učenju i poučavanju lutkom, dok je u drugoj podjeli fokus na umjetnički rad s lutkom u vrtiću. Međutim, moguće je usustaviti i rad s lutkom u vrtiću s obzirom na povezanost lutke i sadržaja. Pa tako Županić Benić (2019) prema Korošec (2015) iznosi podjelu uporabe lutke u predškolskoj ustanovi ističući međusobnu povezanost: 1.) lutka-ljubimac skupine, 2.) razumijevanje i učenje određenih kurikulumskih ishoda, 3.) projektni rad s lutkom, poticanje motivacije s lutkom, 4.) izražavanje osjećaja i doživljaja svijeta i, 5.) od spontane igre do predstave. Autorica pojašnjava lutku-ljubimac skupine kao lutku koja je imaginarni član grupe. Djeca se brinu za lutku, razvijaju empatiju i socijalne vještine kroz interakciju s njom (Županić Benić 2019 prema Korošec 2015). To im pomaže razumjeti odnos prema drugima i razvijati emocionalnu inteligenciju. Razumijevanjem i učenjem određenih kurikulumskih ishoda, lutke mogu poslužiti kao alat za učenje. Kroz igru s lutkom, djeca mogu razvijati kognitivne vještine kao što su jezik, matematika ili prirodoslovlje te razumijevati osnovne koncepte i informacije iz različitih područja (Županić Benić 2019 prema Korošec 2015). Također, lutka se koristi u projektnom radu koji uključuje upotrebu lutke kao središnjeg elementa u projektu. Djeca se angažiraju u istraživanju, planiranju i izvođenju aktivnosti temeljenih na lutki, što potiče njihovu kreativnost, suradnju i rješavanje problema. Lutka može djeci pomoći da se angažiraju u učenju kroz zabavne i maštovite scenarije (Županić Benić 2019 prema Korošec 2015). Kako autorica

objašnjava, to potiče njihovu radoznalost, znatiželju i želju za istraživanjem, što može pozitivno utjecati na njihovu želju za učenjem. Kod izražavanja osjećaja i doživljaja svijeta, djeca često koriste lutke kao način izražavanja svojih emocija, strahova, radosti ili tuga (Županić BeniĆ, 2019 prema Korošec 2015), štoviše, to im pomaže razviti emocionalnu pismenost i naučiti kako se nositi s različitim osjećajima. Lutke se također mogu koristiti u različitim vrstama igre, od slobodne igre do organiziranih predstava. Autorica piše kako to omogućava djeci da razvijaju svoju maštovitost, kreativnost, komunikacijske vještine te razumijevanje priče i scenarija.

Sve ove vrste uporabe lutke u vrtiću imaju potencijal za poticanje različitih aspekata dječjeg razvoja, uključujući emocionalni, socijalni, kognitivni i kreativni.

Među navedenim podjelama mogu se uočiti sličnosti. Definišu se uvjeti korištenja lutaka u odgoju i obrazovanju djece vrtićke dobi. Ističu se važnost prisutnosti lutaka kod djece i njihova namjena koja može biti edukativna ili jednostavno spontano kreativnog karaktera ovisno o situaciji. Tada se uočavaju načela igre koja jednako vrijede za dijete koje kroz igru upoznaje svijet kao i za lutku koja kroz igru oživljava.

Također, upotreba lutke omogućuje djetetu da se nosi s različitim situacijama kroz spontanu igru i što je najvažnije, nudi rješenja, gdje dijete ima priliku kreirati izlaz iz situacije, pronaći i izabrati moguće ishode. To je vrlo važno kasnije u djetetovu životu kako bi naučilo prihvatiti posljedice svojih postupaka i kako bi moglo vidjeti uzrok i posljedicu. Također su istaknuti različiti načini na koje se lutke mogu kreativno koristiti, bilo kroz izradu lutaka za poticanje umjetničke kreativnosti, bilo kroz stvaranje igrokaza. Dramski rad uvijek je projekt. Sadrži temeljne sastavnice projektnog pristupa, s jasno definiranim ciljevima i zadacima, tvoreći fleksibilan istraživački okvir i dovodeći do konačnog kazališnog proizvoda, zajednička kreacija svih sudionika u samom projektu.

Lutka na jednostavan i zabavan način uključuje dijete neizravno u proces učenja te ga potiče na komunikaciju. Primjećuje se kako su djeca potpuno fokusirana i zainteresirana dok promatraju lutke koje izvode predstavu. Lutka služi kao mali trik koji pomaže odgojiteljima, učiteljima i roditeljima da dijete s radošću sluša i otvori se za komunikaciju. Iako odrasli uvijek ostaju autoriteti, lutka stvara osjećaj prijateljstva i olakšava komunikaciju na drugačijoj razini. Županić BeniĆ (2019) prema Ivon (2013), promatranjem emocija izraženih putem lutke u rukama odgojitelja može utjecati na promjenu emocionalne razine djeteta, tehnika se pokazala korisnom za prilagodbu djeteta u vrtiću, prevladavanje straha od odvajanja od roditelja i nepoznatog okruženja te olakšavanje komunikacije s djecom s posebnim potrebama.

Iz ovog poglavlja jasno proizlazi kako postoji obilje informacija, istraživanja i literature o upotrebi lutaka u predškolskom obrazovanju. Razni autori i istraživači ističu različite aspekte korištenja lutaka u razvoju djece, uključujući poticanje komunikacije, kreativnosti, emocionalnog razumijevanja te različitih kognitivnih vještina. Također se ističe kako se lutke koriste za učenje kroz igru, razumijevanje kurikulumskih ishoda, projektni rad i izražavanje osjećaja. S obzirom na opsežnost literature i istraživanja koja podržavaju upotrebu lutaka u predškolskom obrazovanju, jasno je da postoji dovoljno materijala na tu temu. Ovi radovi pružaju vrijedne smjernice edukatorima, roditeljima i stručnjacima za dječji razvoj kako bolje razumjeti i primijeniti upotrebu lutaka u svrhu poticanja različitih aspekata dječjeg razvoja. S obzirom na široki spektar prednosti koje donosi korištenje lutaka u predškolskom obrazovanju, nastavak istraživanja i razmjena informacija o ovoj temi je od iznimne važnosti kako bi se dodatno obogatila praksa i pristupi pedagoškom radu s djecom predškolske dobi.

4.2. LUTKA I ZADOVOLJAVANJE DJEČJIH POTREBA

Ivon (2010) naglašava da dijete iskazuje svoje potrebe na individualan način, što zahtijeva od odgojitelja visok stupanj pedagoške osjetljivosti kako bi prepoznao te potrebe i osigurao primjerenu okolinu za njihovo zadovoljstvo. Korištenje lutke u interakciji i komunikaciji među djecom olakšava odgojitelju prepoznavanje psiholoških potreba djeteta i traženje načina za njihovo zadovoljavanje.

Lutka ima značajnu ulogu u zadovoljavanju potrebe djeteta za pripadanjem. Dijete to postiže putem emocionalnih veza s majkom, obitelji, drugom djecom, ali i kroz igru s lutkom koja predstavlja prijatelja ili dragu igračku koja pruža utjehu. Lutka također zadovoljava potrebu djeteta za moći i afirmacijom, jer dijete kroz igru s njom osjeća važnost i snagu. Djetetu omogućuje da se osjeća slobodno i bez ograničenja, te olakšava izražavanje emocija i negativnih osjećaja.

Ivon (2010) navodi da William Glasser (1985) ističe važnost uravnoteženog zadovoljenja svih potreba kako bi dijete razvilo zdrav emocionalni sklad. Lutka ima svoje "animističke sposobnosti" koje omogućuju djetetu da lakše komunicira i ostvari emocionalne veze sa svojom okolinom. Ona postaje autoritet i posrednik između djeteta i vanjskog svijeta. Značajno je primjenjivanje lutke u interakciji s djecom koja imaju posebne potrebe, budući da ona olakšava

izražavanje emocija i formiranje samopouzdanja, ima sposobnost pomoći uspostaviti vezu s okruženjem i prevladava različite razvojne izazove.

Dakle, uloga lutke je ključna u zadovoljavanju dječjih potreba, posebno u kontekstu emocionalnog razvoja i izgradnje veza. Unatoč važnosti ovih aspekata, čini se da na internetu, u člancima, znanstvenim i stručnim radovima nedostaje dovoljno literature koja detaljno istražuje i analizira kako lutka igra ulogu u zadovoljavanju dječjih emocionalnih i psiholoških potreba. S obzirom na dubinu i važnost ovih tema, postoji potreba za širom raspravom i istraživanjem kako bi se bolje razumjelo kako lutka može utjecati na dječji emocionalni razvoj, osjećaj pripadnosti, izražavanje emocija i razvoj samopouzdanja. Dodatni radovi na ovu temu mogli bi pomoći edukatorima, roditeljima i stručnjacima za dječji razvoj da dublje razumiju kako iskoristiti ovu metodu kako bi se najbolje zadovoljile dječje potrebe, posebno u predškolskom uzrastu.

4.3. LUTKA I POTICANJE DJEČJE POZITIVNE SLIKE O SEBI

Glavna svrha odgojitelju je podržati razvoj pozitivnog samopouzdanja kod djeteta, što u predškolskom uzrastu obuhvaća formiranje vlastitog poimanja, prepoznavanje vlastitih potencijala i osjećaj pripadnosti vlastitoj kulturi. Slika koju dijete ima o sebi sastoji se od raznih komponenata, kao što su tjelesno "ja", intelektualno "ja", emocionalno "ja", društveno "ja" i komunikacijsko "ja". Ovaj se koncept razvija od temeljne svijesti o vlastitim unutarnjim stanjima do procjene vlastitog "ja", često se najviše oblikuje između šeste i sedam godina života. Jedan dio ove slike uključuje i svijest o vlastitoj jedinstvenosti u odnosu na druge.

Ivon (2010) prema Čudini-Obradović (1990), ističe da pozitivna slika o sebi u predškolskom dobu može biti bolji indikator školskog uspjeha ili neuspjeha od inteligencije. Razvojem pozitivne slike o sebi, djetetove kognitivne sposobnosti se također unapređuju, a djeca koja imaju pozitivnu sliku o sebi iskazuju sklonost prema suradnji. U podršci razvoja pozitivne slike o sebi kod predškolske djece, lutka ima značajnu ulogu nalaže Ivon (2010), dijete kroz igru s lutkom ima priliku dublje razumjeti svoje tijelo, njegove dijelove, dimenzije i funkcije, lutka također potiče dijete da prepozna sebe kao jedinstveno biće, potičući osjećaj samopouzdanja i važnosti. Lutka se prema Ivon (2010) koristi kao sredstvo komunikacije, omogućujući djetetu da izrazi svoje emocije, ideje i želje, olakšavajući tako komunikaciju s okolinom, a u pedagoškom kontekstu koriste se različite vrste lutaka, uključujući animirane igračke, ručne

lutke, lutke sjene, marionete, lutke na štapu i druge. Lutke omogućuju djeci da razviju različite aspekte svoje osobnosti kroz igru, dopuštajući im da dožive različite situacije i steknu iskustvo na siguran način. Osim toga, prema Ivon (2010) lutka može služiti i kao sredstvo za razvoj društvenih vještina kod djece, potičući suradnju i komunikaciju među njima. Kroz upotrebu lutke, odgojitelj može unijeti dozu zabave i uzbuđenja u svakodnevnu rutinu djece, postajući "osoba s lutkom", čime pozitivno utječe na percepciju djeteta o sebi. Igra s lutkom omogućuje djeci da se bolje upoznaju, razviju svoj identitet i uživaju u igri, što ima ključnu ulogu u njihovom emocionalnom razvoju.

Navedeni odlomak naglašava važnost podrške razvoju pozitivne slike o sebi kod predškolske djece putem korištenja lutaka. Unatoč tomu, primjećuje se nedostatak dovoljno radova na ovu temu u dostupnim člancima, znanstvenim i stručnim radovima. Potrebno je više istraživanja i publikacija kako bi se dodatno istražila uloga lutaka u poticanju pozitivne slike o sebi kod djece te kako bi se istaknula njihova važnost u emocionalnom, socijalnom i kognitivnom razvoju djeteta. Više stručne literature na ovu temu moglo bi pomoći edukatorima, roditeljima i stručnjacima za dječji razvoj da bolje razumiju i primijene ovu metodu u praksi.

4.4. LUTKA I POTICANJE DJEČJE SAMOSTALNOSTI

Humanistički usmjeren predškolski kurikulum naglašava razvoj autonomije kod djece, što podrazumijeva sposobnost djeteta da samostalno donosi odluke unutar granica svojih sposobnosti i kompetencija. Razvoj autonomije unutar komunikacijsko-interakcijske paradigme predškolskog odgoja obuhvaća sljedeće aspekte (Ivon, 2010):

1. Razumijevanje djetetovih potreba, interesa, razvojne razine, stečenih iskustava i stila učenja.
2. Poštovanje djetetovih aktivnosti, inicijativa i ideja.
3. Stvaranje poticajnog i razvojnog okruženja.
4. Omogućavanje djetetu suradnje s drugom djecom, uključujući vršnjake, stariju i mlađu djecu.
5. Poticanje kreativnih i ekspresivnih potencijala.
6. Pružanje mogućnosti za djetetov izbor.

7. Gradnja i jačanje djetetova samopouzdanja i samopoštovanja.

Nužno je istaknuti da osjećaji poštovanja, razumijevanja i tolerancije imaju bitnu ulogu u napredovanju autonomije kod djece. Dijete će izgraditi svoju sposobnost samostalnosti kroz pozitivan odjek na svoje ideje, emocije i trud, potičući ga da također cijeni i druge te njihove misli, osjećaje i postupke.

Prema Ivon (2010), teorije Vigotskog i Brunera imaju važan utjecaj na razvoj dječje autonomije. Odrasli imaju ulogu u usmjeravanju djece prema većoj samostalnosti u učenju. Koncept "zone promaksimalnog razvoja" sugerira da dijete može razviti nove sposobnosti uz podršku drugih. Prisutnost odraslih pomaže djetetu da prevlada zahtjevnije zadatke.

U kontekstu igre i učenja, mješovite skupine u vrtiću, gdje su mlađa djeca u interakciji sa starijom djecom te potiču razvoj samostalnosti i kreativnosti. Lutka može biti koristan alat u poticanju autonomije kod djece, jer djeca vole slušati mišljenje lutke koju su sami odabrali, što joj daje autoritet i povjerenje, lutka tako povezuje dijete i okolinu te uključuje dijete u različite socijalne situacije sa samopouzdanjem i samostalnošću.

Nedvojbeno je važno razvijati autonomiju kod djece u predškolskom uzrastu, a različiti metodički pristupi, između ostaloga i lutkarski, podržavaju razvoj unutar komunikacijsko-interakcijske paradigme. Iako su u tekstu navedeni značajni koncepti i pristupi, čini se da na internetu, u člancima, znanstvenim i stručnim radovima nedostaje dovoljno literature koja se temeljito bavi ovom temom. S obzirom na važnost razvoja autonomije kod djece i važnost podržavanja dječjih potreba, inicijativa, kreativnosti te izgradnje samopouzdanja, potrebno je više istraživanja i publikacija kako bi se dublje istražili različiti aspekti razvoja autonomije u predškolskom uzrastu. Dodatna literatura bi pružila edukatorima, roditeljima i stručnjacima za dječji razvoj dublje razumijevanje kako stvoriti poticajno okruženje i podržati razvoj autonomije kod djece.

4.5 LUTKA I POTICANJE SOCIJALNE KOMPETENCIJE DJETETA

Razvoj djeteta u predškolskoj dobi odvija se putem odnosa s odraslima, koji služe kao temelj za njegov razvoj i oblikuju njegovo ponašanje u vrtiću. Taj odnos s odraslima potiče djetetovu

motivaciju, pozitivnost, komunikaciju i istraživanje okoline. Socijalizacija djeteta tijekom tog procesa odvija se u tri smjera (Ivon, 2010):

1. Dijete stječe kontrolu nad vlastitim ponašanjem - samokontrola.
2. Dijete raste i razvija se u osobnosti.
3. Dijete stječe znanja, vještine, motive i aspiracije potrebne za uspješnu interakciju s okolinom.

Prema Vigotskom, socijalno ponašanje se razvija kroz spoznajne vještine i interakciju s drugima, što utječe na našu percepciju, tumačenje događaja i očekivanja u budućnosti. Socijalna kompetencija kod djece razvija se kroz različite interakcije s odraslima i vršnjacima, a odnosi se na sposobnost prilagodbe i fleksibilnog reagiranja na zahtjeve okoline.

Socijalna kompetencija djeteta ovisi o različitim elementima, uključujući socijalne kognicije, perspektivu drugih i organizaciju mentalnih mapa različitih društvenih situacija. Razvoj prosocijalnog ponašanja, koje uključuje postupke pomoći drugima, započinje već u ranoj dobi. Djeca uče razumijevati empatiju, suradnju, dijeljenje i tješjenje, što ih čini socijalno kompetentnijima.

Agresivnost je također uobičajena pojava među predškolskom djecom, no važno je usmjeriti njihovu energiju prema prihvatljivim oblicima rješavanja sukoba. Lutke se mogu koristiti kao alat za podršku djetetovom socijalnom razvoju, pružajući mu priliku da izrazi svoje osjećaje i razumije konflikte te nauči kako ih rješavati na konstruktivan način. Upotreba lutke može potaknuti prosocijalno ponašanje kod djece i smanjiti agresivnost, jer ih potiče na razumijevanje različitosti, izgradnju prijateljstva i osjećaj povjerenja.

Prema Ivon (2010); češća upotreba lutki u odgojno-obrazovnom radu u vrtiću može pozitivno utjecati na ponašanje djece, potičući veću prosocijalnost i manju agresivnost.

Ovaj odlomak ističe ključnu ulogu socijalne kompetencije u djetetovom razvoju te kako upotreba lutke može biti značajan alat za poticanje pozitivnog socijalnog ponašanja i rješavanje konflikata. U usporedbi s prethodnim odlomcima, čini se da postoji više literature na internetu, u člancima, znanstvenim i stručnim radovima koja istražuje i analizira utjecaj lutke na razvoj socijalne kompetencije djece u predškolskom uzrastu. Međutim, i dalje se naglašava važnost daljnjeg istraživanja i pisanja o ovoj temi jer podržavanje dječje socijalne kompetencije ostaje ključno pitanje u oblasti dječjeg razvoja i predškolskog obrazovanja. Učinkovita komunikacija, empatija, suradnja i rješavanje sukoba su vještine koje su od vitalnog značaja za budući uspjeh

i zadovoljstvo djeteta, stoga bi se dodatna istraživanja i praksa s upotrebom lutke mogli još više produbiti kako bi se unaprijedili aspekti socijalne kompetencije kod predškolske djece.

4.6. LUTKA I POTICANJE DJEČJEG STVARALAŠTVA

Ivon (2010 prema Cropleyju 1992), naglašava da su tri ključna elementa stvaralaštva:

1.) intelektualna komponenta (generiranje ideja), 2.) motivacijski aspekt (želja za radom na idejama i komunikacija nakon formiranja ideje) te 3.) emocionalna dimenzija (hrabrost za alternativno razmišljanje, upornost, otpor prema pridržavanju normi i spremnost na preuzimanje rizika poput eventualne kritike).

U odgojno-obrazovnom radu, kako bismo potaknuli kreativno razmišljanje i potencijal za stvaralačko dostignuće kod djece, moramo uključiti sva tri navedena aspekta.

Mnogi stručnjaci i praktičari ističu da je to ključan način za poticanje kreativnosti i maštovitosti kod djece. Kroz igru, djeca slobodno istražuju nove ideje, izražavaju se na osoban način, istražuju, eksperimentiraju i kombiniraju. Igram dijete mijenja i preobražava stvarni svijet, a to nije puka rekonstrukcija već proces stvaranja novih "mapa" i transformacija starih. Tijekom igre, dijete razvija sposobnost doživljavanja stvarnog svijeta i sposobnost maštanja, što potiče razvoj divergentnih sposobnosti.

Ivon (2010 prema Supeku 1970), djetetov razvoj izražajnih funkcija odvija se na dvije putanje: 1.) spontanom izražavanju ili igri te 2.) intelektualnim i analitičkim sposobnostima koje slijede društvena pravila. U odgoju, važno je potaknuti djetetovo spontano izražavanje te mu pružiti slobodu da eksperimentira i istražuje putem igre. Lutke su jedno od sredstava koja potiču djetetovu kreativnost i izražavanje, jer ih mogu koristiti na različite načine i dodijeliti im različite uloge.

Ivon (2010 prema Malaguzziju 1997), ističe kako, dijete ima mnogo načina izražavanja, a važno je prepoznati i podržati sve te načine kako bi se potaknuo razvoj i djelovanje djeteta. Dječje igre s lutkama pomažu djetetu da stvara nove ideje, razvija različite oblike ponašanja i uključuje se u maštovite kontekste. Stvaralački proces se, kako Ivon (2010) navodi, kod djece može promatrati kroz tri etape: 1.) upoznavanje s predmetom ili lutkom, 2.) ovladavanje uobičajenom upotrebom ili 3.) načinom funkcioniranja i oblikovanjem novih kombinacija i pravila.

U odgojno-obrazovnom radu, naglasak često biva na ovladavanju uobičajenom upotrebom predmeta ili lutke, dok se poticaj za stvaralaštvo zanemaruje. No, kroz stvaralačku igru s lutkama, djeca razvijaju svoju samostalnost i kreativnost. Odgojitelji trebaju pružiti poticajno okruženje koje će potaknuti djecu da se slobodno izražavaju putem lutaka, eksperimentiraju i istražuju različite mogućnosti.

Ukratko, stvaralaštvo kod djece potiče se kroz igru i kreativno korištenje lutaka. Lutke pružaju djeci mogućnost izražavanja i stvaranja na različite načine, što razvija njihovu maštu i kreativnost. U odgojno-obrazovnom radu, važno je pružiti djeci poticajno okruženje i podršku kako bi razvili svoje stvaralačke sposobnosti i postigli kreativne uspjehe.

Iako na internetu, u člancima, znanstvenim i stručnim radovima postoji znatan broj radova koji istražuju utjecaj lutaka na poticanje dječjeg stvaralaštva, čini se da je tema stvaralaštva kod djece, posebno kroz upotrebu lutaka, jednako važna kao i prethodno spomenuti aspekti, poput socijalne kompetencije ili poticanja autonomije. Razvoj kreativnosti i stvaralaštva kod djece je ključan za njihov intelektualni i emocionalni rast. Stvaralačke vještine potiču razmišljanje izvan okvira, razvoj mašte te sposobnost generiranja inovativnih ideja. Kroz upotrebu lutaka, djeca imaju priliku unijeti svoj osobni pečat u igru, interpretirati svijet oko sebe na svoj način i razvijati vlastite priče i scenarije. Nadalje, istraživanje i pisanje o stvaralaštvu kod djece kroz korištenje lutaka važno je zbog raznolikosti pristupa jer se stvaralaštvo manifestira na mnogo različitih načina, a lutke nude djeci bogat spektar mogućnosti za izražavanje, od izvođenja mini predstava do kreiranja vlastitih svjetova, također je važno zbog razvijanja kritičkog razmišljanja jer kroz kreativno korištenje lutaka, djeca se potiču na razmišljanje o uzrocima, posljedicama i različitim interpretacijama situacija, čime se razvija njihova kritička misao. Osobni rast i samopouzdanje se može potaknuti pisanjem i istraživanjem o stvaralaštvu kod djece kroz korištenje lutaka jer poticanje stvaralaštva kod djece doprinosi izgradnji njihova samopouzdanja jer osjećaj da su sposobni stvarati nešto novo povećava njihovu svijest o vlastitim kompetencijama. Potiče se također i priprema za budućnost jer stvaralačke vještine su izuzetno cijenjene u današnjem društvu, koje sve više cijeni inovativnost i sposobnost razmišljanja "izvan okvira". Stoga je važno djecu već od najranije dobi poticati na razvijanje kreativnosti. Uzimajući u obzir važnost poticanja dječjeg stvaralaštva i ulogu koju lutke imaju u tom procesu, bilo bi izuzetno korisno da istraživači, stručnjaci i praktičari nastave pisati i istraživati na ovu temu. To bi omogućilo dublje razumijevanje kako lutke doprinose razvoju kreativnosti kod djece te kako se mogu optimalno koristiti u odgojno-obrazovnom kontekstu kako bi se potaknulo stvaralaštvo i inovativnost među najmlađima.

Kao što je iz moje analize viđeno lutka se najviše koristi u poticanju dječjeg stvaralaštva, a najmanje kod poticanja dječje samostalnosti. Lutka se često najviše koristi u poticanju dječjeg stvaralaštva zbog toga što ona pruža djeci priliku da interpretiraju svijet oko sebe na svoj način. Kroz igru s lutkom, djeca mogu stvarati razne situacije, likove i priče, čime se potiče njihova mašta i kreativnost. Djeca također često koriste lutke kao način izražavanja svojih osjećaja i emocija. Lutke im omogućuju da se osjećaju slobodno i izraze se na način koji im je prirodan i udoban. Lutke su i odličan alat za razvijanje priča i scenarija. Djeca mogu stvarati različite zaplete, dijaloge i interakcije među likovima, što potiče njihovu sposobnost stvaranja i povezivanja elemenata. Kroz igru s lutkama, djeca razvijaju svoje interpersonalne vještine jer se stavljaju u uloge različitih likova, što im omogućuje razumijevanje različitih perspektiva i uloga u interakciji.

S druge strane, iako se lutka može koristiti i za poticanje dječje samostalnosti, njezina primjena u tom kontekstu može biti manje očigledna jer lutka često ima pasivniju ulogu u interakciji s djetetom, jer se percipira kao objekt koji dijete kontrolira. U kontekstu poticanja samostalnosti, može biti korisnije koristiti interaktivnije materijale ili aktivnosti koje izravno potiču djecu da preuzmu inicijativu. Samostalnost se često više usmjerava na razvoj praktičnih vještina, donošenje odluka i rješavanje problema. Lutka, iako može poticati maštovitost i kreativnost, možda nije najbolji alat za razvoj konkretnih samostalnih vještina. Igra s lutkom može se kontrolirati i dirigirati u većoj mjeri nego aktivnosti usmjerene na poticanje samostalnosti. Djeca se mogu usredotočiti na ono što je učitelj ili roditelj predložio, umjesto da samostalno istražuju i donose odluke.

U konačnici, iako lutka može doprinijeti razvoju i samostalnosti i stvaralaštva kod djece, njezin veći naglasak na kreativnosti i maštovitosti čini je popularnijim alatom u poticanju dječjeg stvaralaštva. Poticanje samostalnosti zahtijeva drugačije pristupe i materijale koji su usmjereni na razvoj praktičnih vještina, odlučivanje i rješavanje problema.

5. ZAKLJUČAK

Lutkarstvo ima važnu ulogu i velik potencijal u predškolskom odgoju i obrazovanju. Predstavlja vrijedan alat za poticanje razvoja kod djece. Lutke nisu samo igračke, već su i moćan način izražavanja, komunikacije i učenja za djecu.

Primjena lutaka u predškolskom odgoju i obrazovanju omogućuje djeci da razvijaju svoju maštu, kreativnost i emocionalnu inteligenciju. Kroz igru s lutkama, djeca imaju priliku izražavati svoje osjećaje, iskustva i misli, što je ključno za njihov emocionalni razvoj i samoosvještenje te samopouzdanje. Kada govorimo o tome kako lutka potiče dijete na samostalnost, govorimo o tome da postoji puno načina na koje je lutke mogu poticati, donoseći osjećaj odgovornosti i autonomije. One također potiču na socijalne kompetencije, surađivanje, komuniciranje i rješavanje problema. Lutka u poticanju dječjeg stvaralaštva razvija kreativni potencijal djece koji se kroz igru s lutkama može razvijati, potičući maštovitost i inovativnost.

Lutka se u predškolskom odgoju i obrazovanju analizira kao ključni alat za poticanje interaktivnog učenja i razvoj različitih vještina kod predškolske djece. Lutke potiču socijalni razvoj jer djeca kroz interakciju s njima uče važne vještine poput empatije, suradnje i komunikacije. Kroz dijaloge s lutkama, djeca razvijaju svoj jezični vokabular, gramatičke strukture i sposobnost izražavanja ideja.

Osim toga, lutke se mogu koristiti kao sredstvo za podučavanje različitih predmeta i tema u predškolskom programu. Kroz lutke, učitelji mogu približiti apstraktne pojmove i teme, čineći ih pristupačnijima i razumljivijima za djecu.

Lutkarstvo u predškolskom odgoju također potiče razvoj motoričkih vještina i koordinacije kod djece, jer ih potiče na manipulaciju i kontrolu lutaka tijekom igre.

U konačnici, primjena lutaka u predškolskom odgoju i obrazovanju ima višestruke koristi za dijete, one potiču cjelovit razvoj djece, jačaju njihove emocionalne, socijalne, jezične i kognitivne vještine te ih motiviraju za učenje i istraživanje svijeta oko sebe. Lutke stvaraju siguran i poticajan prostor za dječju igru i učenje, čineći predškolsko iskustvo obogaćujućim i veselim. Stoga, lutkarstvo zauzima važno mjesto u pedagoškim praksama i trebalo bi nastaviti biti podržano i promovirano u predškolskim kurikulumima diljem svijeta.

6. LITERATURA

- Bedeničar, P. (2021). *Kreiranje lutkarske predstave s djecom rane predškolske dobi* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. Preuzeto: 17.8.2023.: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:832047>
- Bogner-Šaban, A. (1986). Povijest lutkarstva u Hrvatskoj od 1916-1985. *Dani Hvarškoga kazališta*, 12 (1), 251-263. Preuzeto: 26.7.2023.: <https://hrcak.srce.hr/101846>
- Duran, M. (2001). *Dijete i igra*. 2. izdanje. Jastrebarsko: Naknada slap
- Fiamengo, J. (1998). Hrvatsko lutkarstvo. Prikaz knjige Hrvatsko lutkarstvo u povodu jubilarne 50. obljetnice profesionalnog hrvatskog lutkarstva. *Kazalište, I*(2 (Glumište)), 194-195. Preuzeto: 16.8.2023.: <https://hrcak.srce.hr/189273>
- Ivon, H. (2013). *Lutka i lutkarska igra u kurikulumu predškolskog odgoja*. Preuzeto 17.8.2023.: <https://hrcak.srce.hr/file/146889>
- Ivon, H. (2010). *Dijete, odgojitelj i lutka*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga
- Ivon, H. (2005). Lutka u razvoju djeteta. *Dijete, vrtić, obitelj*, 11 (40), 6-11. Preuzeto: 23.5.2023.: <https://hrcak.srce.hr/178143>
- Kroflin, L. (2020). *Duša u stvari*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
- Kroflin, L. (2011). Upotreba lutke u poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika. *Lahor*, 2 (12), 197-209. Preuzeto: 11.8.2013.: <https://hrcak.srce.hr/81945>
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO] . (2014). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Preuzeto: 6.6.2023.: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Predskolski/Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf>
- Paljetak, L. (2007). *Lutke za kazalište i dušu*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi
- Pokrivka, V. (1991). *Dijete i scenska Lutka*. Zagreb: Školska knjiga

Rogošić, M. (2015). *Lutka u rukama odgojitelja i djeteta* (Završni rad). Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Preuzeto: 17.6.2023.: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:734278>

Skopljak, E., Fabrio, A., Gotlin, B. i Gašpar, H. (2016). I lutka i osoba: Primjena Persone Doll u radu s djecom. *Dijete, vrtić, obitelj*, 21 (82), 21-24. Preuzeto: 26.6.2023.: <https://hrcak.srce.hr/219948>

Šagud, M. (2002).: *Odgojitelj u dječjoj igri*. Zagreb: Školske novine

Šupica, S. (2018). *Uloga lutke u ustanovi za rani predškolski odgoj i obrazovanje* (Završni rad). Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Preuzeto: 10.8.2023.: s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:323326>

Tretinjak, I. (2021). *Vizualni aspekti lutkarstva za odrasle u Hrvatskoj* (Disertacija). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. Preuzeto: 23.5.2023.: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:821460>

Vigato, T. (2020). Lutkarski žanrovi. *Dani Hvarškoga kazališta*, 46 (1), 521-541. Preuzeto: 27.7.2023.: <https://hrcak.srce.hr/246615>

Županić Benić, M. (2019). *Lutkarstvo i dijete*. Zagreb: LEYKAM international d.o.o.

Županić Benić, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*. Zagreb: LEYKAM international d.o.o.

Ne dajem cjeloviti pregled, već izdvajam nekolicinu reprezentativnih radova:

Božić, P. (2021). *Dijete i lutka- Oblikovanje lutaka za odgojno obrazovni rad* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. Preuzeto: 28.8.2023.: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:161282>

Deželjin, M. (2016). *Lutka - djetetov najbolji prijatelj* (Završni rad). Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Preuzeto: 28.8.2023.: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:809911>

Domini, L. (2021). *Scenska lutka kao pomoćno sredstvo u razvoju socijalnih kompetencija djece predškolske dobi* (Završni rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. Preuzeto: 28.8.2013.: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:963428>

Fernežir, D. (2019). *Lutka zijevalica u radu s predškolskom djecom* (Završni rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. Preuzeto: 28.8.2023.: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:380105>

Jurenić, M. (2022). *Scenska lutka kao suodgojitelj u radu s djecom vrtićkog uzrasta* (Završni rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. Preuzeto: 28.8.2023.: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:961436>

Rački, L. (2020). *Zastupljenost lutke i lutkarskog medija u predškolskim ustanovama* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. Preuzeto: 28.8.2023.: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:423931>

Ja, Rea Minković, izjavljujem da je moj završni rad pod naslovom *Što sve može lutka u predškolskom odgoju i obrazovanju* izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)